

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszkowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian credit ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

e-mails: joanna.krasodomska@uek.krakow.pl; boguslaw.waclawik@uek.krakow.pl

OCENA ZGODNOŚCI Z MSSF INFORMACJI DOTYCZĄCYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH UJAWNIANYCH PRZEZ EMITENTÓW PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH W LATACH 2009-2015

AN ASSESSMENT OF THE COMPLIANCE WITH THE IFRS OF INFORMATION ON FINANCIAL INSTRUMENTS DISCLOSED BY ISSUERS OF SECURITIES IN 2009-2015

DOI: 10.15611/pn.2016.445.12

JEL Classification: M410, G230

Streszczenie: Dla ujednoczenia zasad rachunkowości na świecie istotne znaczenie mają nie tylko wysokiej jakości globalne standardy sprawozdawczości, ale także ich stosowanie w praktyce przez przedsiębiorstwa. Celem artykułu jest ocena stosowania MSSF w odniesieniu do instrumentów finansowych. Zgodnie z wynikami badań w latach 2013-2015 udział niezgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych w rocznych sprawozdaniach finansowych w ogóle zidentyfikowanych niezgodności był najwyższy z wyróżnionych obszarach. W każdym z analizowanych lat wskazano na brak ujawnienia analizy wrażliwości dla każdego rodzaju ryzyka rynkowego, na które jednostka jest narażona na dzień sprawozdawczy. Z rozważań zawartych w artykule wynika, że rachunkowość instrumentów finansowych jest istotnym, ale zarazem problematycznym obszarem sprawozdawczości.

Słowa kluczowe: MSSF, instrumenty finansowe, Komisja Nadzoru Finansowego.

Summary: In order for the accounting rules to be standardized on an international level it is necessary to develop high-quality global reporting standards and to make sure that they are used by companies in different countries. The aim of the paper is to evaluate the use of IFRS regarding financial instruments. The research results reveal that in 2013-2015 the share of the instances of non-compliance with the IFRS information concerning financial instruments disclosed in annual financial statements was the highest in all identified non-compliance areas. There were no disclosures found on the sensitivity analysis for each type of the market risk to which the issuer is exposed, as of the reporting date and our findings suggest that the financial instruments accounting is an essential but problematic area of reporting.

Keywords: IFRS, financial instruments, Financial Supervisory Commission.

1. Wstęp

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) to obecnie najważniejszy i najszerzej stosowany zestaw wytycznych dotyczących sprawozdawczości finansowej na świecie. Celem MSSF jest zapewnienie porównywalności i przejrzystości sprawozdań finansowych przedsiębiorstw funkcjonujących w różnych krajach oraz poprawa ich jakości. MSSF są wykorzystywane w wielu krajach świata, ale jedynie Unia Europejska (UE) wprowadziła obowiązek zgodności z nimi skonsolidowanych sprawozdań finansowych określonych podmiotów [Rozporządzenie nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady 2002]. Skuteczność wprowadzenia MSSF do praktyki przedsiębiorstw i osiągnięcie wyżej wskazanego ich celu mogą być zagrożone poprzez występujące pomiędzy krajami różnice w sposobie egzekwowania (*enforcement*) ich właściwego stosowania przez przedsiębiorstwa. Funkcjonujące w poszczególnych krajach instytucje mają na celu ocenę zgodności z MSSF informacji ujawnianych w sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz podejmowanie odpowiednich działań w razie zidentyfikowania rozbieżności czy braków.

Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (European Securities and Markets Authority – ESMA), który zastąpił w 2011 r. działający wcześniej Komitet Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (Committee of European Securities Regulators – CESR) [ESMA 2016] odgrywa kluczową rolę w koordynowaniu prac krajowych instytucji egzekwujących stosowanie MSSF w ramach UE. Nie ma on jednak możliwości bezpośredniego oddziaływania na przedsiębiorstwa stosujące standardy, gdyż właściwe wdrażanie i stosowanie MSSF jest obowiązkiem państw członkowskich. Instytucjonalne struktury zapewnienia zgodności sprawozdawczości przedsiębiorstw z MSSF w poszczególnych krajach Unii nie są identyczne. W większości z nich działania te są prowadzone przez instytucję państwową szczebla centralnego (w Polsce – Komisję Nadzoru Finansowego (KNF)), w niektórych¹ przez prywatne organizacje. W kilku krajach² występują także systemy dwuszczeblowe, uwzględniające zarówno instytucje publiczne jak i prywatne. Są również kraje w których nadzór nad stosowaniem MSSF jest dzielony pomiędzy instytucje publiczne i prywatne w zależności od rodzaju emitenta papierów wartościowych [ESMA 2014].

W artykule skoncentrowano uwagę na problemie egzekwowania właściwego stosowania MSSF w odniesieniu do instrumentów finansowych. Zdecydowano się na ten wybór ze względu na rosnące znaczenie rachunkowości instrumentów finansowych w szeroko rozumianym systemie rachunkowości emitentów papierów wartościowych. Instrument finansowy można zdefiniować jako kontrakt, który reguluje stosunki o charakterze finansowym między jego stronami. Za cechą wspólną

¹ Takich jak: Austria, Niemcy, Irlandia, Szwecja, Wielka Brytania [ESMA 2014, s. 7].

² Takich jak: Dania, Portugalia, Słowenia [ESMA 2014, s. 7].

wszystkich rodzajów instrumentów finansowych bez względu na cel ich wykorzystania, w tym również horyzont czasowy skutków, przyjmuje się ich wpływ na sytuację majątkową oraz finansową jednostek gospodarczych (por. [Krzywdą 2005]). Dynamiczne zmiany zachodzące na światowych rynkach finansowych niosą za sobą ciągły rozwój, w tym przede wszystkim powstawanie nowych rodzajów instrumentów finansowych. Znajduje to odzwierciedlenie w rozwoju regulacji rachunkowości, które ich dotyczą. Na gruncie MSSF najważniejszymi są: MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena” [Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008, s. 270-322], MSR 32 „Instrumenty finansowe – prezentacja” [Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008, s. 179-194], MSSF 7 „Ujawnienie informacji” [Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008, s. 417-431], KIMSF 2 „Udziały członkowskie w spółdzielniach i podobne instrumenty” [Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2011], KIMSF 9 „Ponowna ocena wbudowanych instrumentów finansowych” [Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008, s. 441-446].

Na szczególną uwagę zasługują jednak regulacje zawarte w nowym MSSF 9 „Instrumenty finansowe” [Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2013]. Jeszcze w 1996 roku, tj. przed wprowadzeniem obecnie obowiązujących standardów dotyczących instrumentów finansowych (MSR 39, MSR 32, MSSF 7), Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości uznał za konieczne wprowadzenie zmian w zakresie ich rachunkowości ze względu na przeobrażenia zachodzące na międzynarodowych rynkach finansowych oraz niezaspokajanie potrzeb informacyjnych ich uczestników przez ówczesnie obowiązujące regulacje. Komitet wskazał także, że tradycyjne koncepcje rachunkowości oparte na kosztach i realizacji przychodów nie były właściwe w przypadku ujmowania i wyceny instrumentów finansowych [Bonham i in. 2005]. Po wprowadzeniu nowych regulacji (m.in. MSR 39) użytkownicy sprawozdań finansowych zgłaszali Radzie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR), że regulacje zawarte szczególnie w MSR 39 są często trudne do zrozumienia, sprawiając stosunkowo często znaczne problemy natury praktycznej. RMSR wydała już ostateczną wersję nowego standardu MSSF 9, uwzględniając zgłaszane postulaty odnośnie do regulacji w nim zawartych. Nowa wersja MSSF 9 zawiera m.in. poprawki dotyczące modelu klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, w tym nowy model utraty wartości oparty na oczekiwanych stratach. MSSF 9, zgodnie z informacjami i komunikatami, ma zastąpić MSR 39 i ma obowiązywać w stosunku do okresów sprawozdawczych rozpoczynających się 1 stycznia 2018 r. lub po tej dacie, z jednoczesną opcją wcześniejszego zastosowania.

Celem artykułu jest ocena stosowania MSSF w odniesieniu do instrumentów finansowych na podstawie informacji ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w Polsce w latach 2009-2015. Dla jego realizacji dokonano przeglądu literatury poświęconej problemowi egzekwowania stosowania MSSF oraz poddano analizie raporty KNF. Skoncentrowano uwagę na tych fragmentach raportów, które poświęcone były niezgodnościom i brakom zidentyfikowanym w odniesieniu do informacji dotyczących instrumentów finansowych.

2. Egzekwowanie stosowania MSSF – przegląd literatury

M.E. Barth i D. Israeli [2013] uznają, że stosowanie MSSF przez przedsiębiorstwa jest największą zmianą, jaka zaszła w historii sprawozdawczości finansowej. Jednak wraz z sukcesem przyjęcia MSSF jako podstawy sporządzania sprawozdań finansowych przez poszczególne kraje powstała obawa, że wprowadzenie jednorodnych rozwiązań z zakresu rachunkowości na świecie może nie doprowadzić do jej faktycznego ujednoczenia, jeżeli przedsiębiorstwa nie będą ich stosowały w ten sam sposób [Street, Bryant 2000].

Jak zauważa C. Leuz [2003], rozważania dotyczące standardów sprawozdawczości finansowej nie powinny być prowadzone bez uwzględniania związanych z nimi elementów instytucjonalnej infrastruktury, które mogą mieć nawet ważniejsze znaczenie niż same normy. Zgodnie z wynikami badań różnice pomiędzy krajami w tym zakresie oraz uwarunkowania kulturowe, prawne, społeczno-ekonomiczne i polityczne mogą prowadzić do braku porównywalności informacji generowanych przez rachunkowość, pomimo przyjęcia zbieżnych rozwiązań [Chen, Zhang 2010, s. 666].

P. Mahoney [2009] zwraca uwagę na to, że nawet niewielkie różnice w sposobie stosowania i egzekwowania regulacji prawnych dotyczących rynku papierów wartościowych mogą prowadzić do istotnych różnic w zakresie ostatecznych efektów tych procesów. Prezentowane w literaturze wyniki badań pozwoliły stwierdzić, że korzyści płynące z zastosowania MSSF są większe w krajach, w których rachunkowość jest silnie regulowana przez prawo i występuje odpowiednia instytucjonalna struktura jego egzekwowania. Przykładowo H. Daske i in. [2008] stwierdzili, że wprowadzenie MSSF miało pozytywny wpływ na płynność rynku finansowego, ale tylko w tych krajach UE, gdzie występowały silne regulacje prawne. D. Byard i in. [2011] zaobserwowali, że liczba błędów w prognozach analityków finansowych zmniejszyła się po wprowadzeniu MSSF, ale tylko w krajach o silnych reżimach prawnych, w których występowały istotne różnice pomiędzy MSSF i lokalnymi regulacjami z zakresu rachunkowości. Otrzymane wyniki na ogół interpretowano w ten sposób, że wprowadzenie MSSF jest korzystne dla funkcjonowania rynku finansowego wtedy, gdy kraj ma silne prawne i instytucjonalne systemy pozwalające egzekwować ich właściwe stosowanie [Christensen i in. 2013].

Zapewnienie zgodności sporządzanych sprawozdań z MSSF jest czynnikiem kształtującym ich jakość. Wielu autorów jest zdania, że sposób egzekwowania ich właściwego stosowania i tryb postępowania w sytuacji stwierdzenia naruszeń w tym zakresie jest równie ważny jak same standardy. Jednolite standardy same w sobie nie prowadzą do jednolitej sprawozdawczości. Zależy ona bowiem także od czynników instytucjonalnych, takich jak system prawny, ład korporacyjny czy niezależność biegłych rewidentów [Ball i in. 2000]. Zdaniem S. Kothariego [2000, s. 95] jeżeli egzekwowanie stosowania standardów jest nieefektywne, to jakość informacji sprawozdawczej będzie niska, niezależnie od jakości samych standardów. Pogląd

ten podziela M. Barth [2015], pisząc, że jakość sprawozdawczości finansowej nie zależy jedynie od jakości informacji wymaganych przez MSSF, ale także ich konsekwentnego stosowania i egzekwowania przez odpowiednie instytucje. Tylko wówczas porównywalność informacji prezentowanych przez przedsiębiorstwa będzie zapewniona. Organizacje odpowiedzialne za stosowanie MSSF w poszczególnych państwach powinny podejmować wysiłki na rzecz zapewnienia, że są one wszędzie tak samo stosowane przez przedsiębiorstwa. Tylko bowiem wówczas wystąpią korzyści związane z efektywnością alokacji kapitału, zgodne z celem globalnych regulacji rachunkowości. Jak zwraca uwagę O.K. Hope [2003, s. 238], praktyka przedsiębiorstw w niektórych krajach wskazuje, że obowiązkowe regulacje z zakresu sprawozdawczości często nie są przez nie przestrzegane. Jeżeli nieprzestrzeganie zasad stosowania MSSF przez spółki nie powoduje odpowiednich konsekwencji, są one zasadami tylko „na papierze” i nie sprzyjają poprawie jakości sprawozdawczości finansowej.

Europejskie Stowarzyszenie Księgowych [2001] wskazało następujące, różniące się w przekroju państw, kluczowe czynniki instytucjonalnej struktury, które wpływają na jakość sprawozdawczości finansowej: ład korporacyjny, badanie sprawozdań finansowych, system nadzoru instytucjonalnego, sankcje ze strony sądów, państwa i mediów (poinformowanie opinii publicznej i w ten sposób „zawstydzenie winnego” – *name and shame*). Autorzy prowadzący badania z zakresu egzekwowania regulacji prawnych wyróżniają państwowy system nadzoru nad ich stosowaniem (np. sprawowany przez finansowany przez państwo organ nadzoru nad rynkiem finansowym) i prywatny (poprzez prywatne instytucje). Rozróżnienie to funkcjonuje także w odniesieniu do egzekwowania stosowania MSSF [Brown i in. 2014, s. 2]. Przykładowo w Niemczech od 2005 r. funkcjonuje dwuszczeblowy system egzekwowania stosowania MSSF. Opiera się on na prywatnej instytucji DPR (*Deutsche Prüfstelle für Rechnungslegung* – Niemiecki Panel ds. Egzekwowania Sprawozdawczości Finansowej) oraz regulatorze niemieckiego rynku finansowego BaFin (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht – Federalny Urząd Nadzoru Finansowego). DPR analizuje zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF i w razie stwierdzenia rozbieżności zawiadamia BaFin, który wymaga od spółek przedstawienia zidentyfikowanych błędów i podanie ich do publicznej wiadomości (*name and shame*) [Hitz i in. 2012; Eisenschmidt, Scheel 2015]. W Polsce występuje system jednoszczeblowy, w którym stosowanie MSSF jest egzekwowane przez centralny organ administracji państwowej – KNF.

3. Cel i zasady okresowych analiz sprawozdań finansowych przeprowadzanych przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego

Od 2008 r. KNF sprawuje nadzór nad rynkiem finansowym w Polsce. Komisja i Przewodniczący KNF wykonują powierzone im zadania przy pomocy Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF). Pracami UKNF kieruje Przewodniczący KNF oraz

dwaj jego zastępcy. W ramach UKNF funkcjonuje Departament Ofert Publicznych i Informacji Finansowej (DPI). Do jego obowiązków należy m.in. „prowadzenie nadzoru nad zgodnością sprawozdawczości finansowej emitentów papierów wartościowych niebędących funduszami inwestycyjnymi z odpowiednimi regulacjami dotyczącymi sprawozdawczości, w szczególności przygotowywanie okresowych lub wrywkowych analiz sprawozdań finansowych emitentów, zamieszczonych w informacjach okresowych, prospektach emisyjnych lub memorandumach informacyjnych” [Komisja Nadzoru Finansowego 2016].

Powyższy obowiązek wynika z Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym [2005], Dyrektywy 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady [2004] (Dyrektywy *Transparency*) oraz Rozporządzenia nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady [2002, pkt 16], zgodnie z którym państwa członkowskie są zobowiązane do podjęcia właściwych środków celem zapewnienia zgodności z międzynarodowymi standardami rachunkowości. Ponadto KNF zobowiązała się do stosowania Wytycznych ESMA z dnia 28 października 2014 r. ws. nadzoru nad informacją finansową [ESMA 2015]. Zgodnie z wytycznymi „celem nadzoru nad informacją finansową jest przyczynienie się do spójnego stosowania odpowiednich ram sprawozdawczości finansowej (*reporting framework*), a przez to do przejrzystości informacji finansowych właściwych dla procesu decyzyjnego inwestorów i innych użytkowników dokumentów podlegających wymogowi publikacji zgodnie z Dyrektywą *Transparency*” [Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016]. Przez nadzór nad informacją finansową sprawujące go organy przyczyniają się przede wszystkim do ochrony inwestorów i promowania zaufania do rynku. Nadzór ten obejmuje analizę zgodności informacji finansowych z odpowiednimi standardami sprawozdawczości finansowej oraz podejmowanie odpowiednich środków w przypadku wykrycia naruszeń.

Realizując obowiązki DPI, funkcjonujący w jego strukturze wydział rachunkowości analizuje zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych niebędących funduszami inwestycyjnymi z obowiązującymi regulacjami, w szczególności z wymogami MSSF. Przy wyborze sprawozdań finansowych do analizy DPI zwraca szczególną uwagę na występowanie zastrzeżeń w opiniach o badanych sprawozdaniach finansowych, odmowy wyrażenia opinii lub wyrażenia opinii negatywnej przez biegłego rewidenta. Uwzględnia również występowanie zastrzeżeń w raportach z przeglądu półrocznych sprawozdań finansowych lub odmowy wydania raportu oraz przypadki zagrożenia kontynuacji działalności.

Kryteria doboru sprawozdań finansowych do badania wydział rachunkowości DPI opiera na wytycznych ESMA oraz wskazówkach CESR dotyczących metod selekcji. Jak wynika z danych zaprezentowanych w tab. 1, liczba sprawozdań poddanych analizie rosła w latach 2009-2015. W 2015 r. objęto nią 234 sprawozdania finansowe opublikowane przez 101 emitentów.

Tabela 1. Liczba emitentów, których skonsolidowane sprawozdania finansowe/ sprawozdania finansowe zostały poddane analizie okresowej w latach 2009-2015, oraz liczba przeanalizowanych sprawozdań

Rok	Liczba emitentów z rynku regulowanego na koniec roku	Liczba emitentów, których sprawozdania finansowe podlegały analizie	Udział emitentów, których sprawozdania finansowe podlegały analizie w łącznej liczbie emitentów z rynku regulowanego (w %)	Liczba przeanalizowanych sprawozdań
2009	368	63	17,1	63
2010	386	64	16,6	90
2011	403	76	18,8	121
2012	408	82	20,0	182
2013	422	109	25,8	207
2014	441	109	24,7	213
2015	455	101	22,2	234

* Podana liczba nie obejmuje notowanych na rynku regulowanym funduszy inwestycyjnych zamkniętych oraz emitentów, dla których Rzeczpospolita Polska jest państwem przyjmującym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016, s. 11, s. 14; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2011, s. 8; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2010, s. 3-4].

Wyniki przeprowadzonej analizy są publikowane w formie raportu na stronie KNF. Pierwszy z dostępnych raportów zawiera dane za rok 2007, a kolejne za lata 2009-2015. Celem ich cyklicznej publikacji jest zaprezentowanie użytkownikom sprawozdań finansowych, w tym emitentom oraz biegłym rewidentom, najczęstszych braków i niezgodności w zakresie stosowania zasad (polityki) rachunkowości i dokonywania ujawnień w sprawozdaniach finansowych. Zdaniem KNF ich ujawnienie powinno się przyczynić do podniesienia poziomu zgodności sprawozdań z MSSF i tym samym do poprawy przejrzystości informacji finansowych przydatnych dla procesu decyzyjnego inwestorów i innych użytkowników oraz zwiększenia ich zaufania do sprawozdawczości finansowej.

Ostatni dostępny raport został opublikowany w 2016 r. Dotyczy on analizy przeprowadzonej w 2015 r. i składa się z następujących głównych części:

- 1) cel sporządzenia raportu oraz zasady analizy okresowej,
- 2) obszary niezgodności z MSSF – na podstawie analizy sprawozdań finansowych oraz opinii podmiotów uprawnionych do badania i odpowiednio raportów z przeglądu,
- 3) wybrane zagadnienia, na które należy zwrócić szczególną uwagę przy sporządzaniu sprawozdań finansowych.

W ramach drugiej części, dotyczącej obszarów niezgodności, zaprezentowano zastrzeżenia oraz niezgodności i braki związane z zagadnieniami, takimi jak:

- kontynuacja działalności,
- utrata wartości aktywów (niefinansowych),
- wartość godziwa,
- instrumenty finansowe,
- konsolidacje i połączenia,
- podatek odroczoney.

Poza wymienionymi powyżej, zastrzeżenia dotyczyły także umów o usługę budowlaną oraz ujmowania i wyceny, a niezgodności i braki: zasad (polityki) rachunkowości, sprawozdawczości według segmentów, podmiotów powiązanych, sprawozdawczości śródrocznej i prezentacji.

4. Analiza zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych

4.1. Cel i metoda badań

Celem przeprowadzonych badań była identyfikacja obszarów niezgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych na tle innych obszarów oraz w świetle:

- obowiązujących regulacji,
- opinii podmiotów uprawnionych do badania,
- raportów z przeglądu i odpowiednio stanowisk w sprawie odmowy wydania raportu z przeglądu.

W pierwszym etapie badań za cel przyjęto ustalenie udziału zidentyfikowanych niezgodności dotyczących instrumentów finansowych w ogólnej liczbie zidentyfikowanych niezgodności. Udział ten zaprezentowano na tle pozostałych analizowanych obszarów, takich jak m.in.: utrata wartości aktywów niefinansowych, kontynuacja działalności, konsolidacje i połączenia, jak również segmenty operacyjne. W drugim etapie, w celu zidentyfikowania najistotniejszych niezgodności i braków, poddano analizie dokonane przez KNF zestawienia niezgodności sprawozdań w świetle obowiązujących regulacji oraz opinii biegłych rewidentów i raportów z przeglądu. W pierwszym etapie badań dane pozyskano z raportów KNF opublikowanych w latach 2014-2016. W drugim etapie, w celu zachowania ciągłości danych, badaniu poddano raporty KNF opublikowane w latach 2010-2016.

4.2. Analiza i ocena wyników badań

Udział niezgodności sprawozdań finansowych z MSSF w odniesieniu do instrumentów finansowych w liczbie zidentyfikowanych niezgodności ogółem

Analiza dostępnych danych zamieszczonych w raportach KNF opublikowanych w latach 2014-2016 wskazuje, że liczba zidentyfikowanych obszarów niezgodności w zakresie instrumentów finansowych charakteryzuje się wysokim poziomem i wynosi odpowiednio:

- w przypadku rocznych skonsolidowanych i nieskonsolidowanych sprawozdań finansowych: 31% dla roku 2014 r., 27% dla roku 2015 r. oraz 31% dla roku 2016,
- w przypadku śródrocznych skonsolidowanych i nieskonsolidowanych sprawozdań finansowych: 27% dla roku 2014, 15% dla roku 2015 oraz 31% dla roku 2016 (tab. 2).

Stwierdzono występowanie:

- niezgodności i braków w wyniku analizy rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych/sprawozdań finansowych emitentów,
- zastrzeżeń zawartych w opiniach o badanych skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych/sprawozdaniach finansowych emitentów,
- zastrzeżeń zawartych w raportach z przeglądu skonsolidowanych sprawozdań finansowych/sprawozdań finansowych emitentów za pierwsze półrocze.

Tabela 2. Obszary niezgodności stwierdzone w wyniku analizy rocznych/śródrocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych/sprawozdań finansowych emitentów zaprezentowane w raportach KNF opublikowanych w latach 2014-2016 (w %)

Obszary niezgodności	Rok publikacji raportu przez KNF		
	2016	2015	2014
Instrumenty finansowe	31*/31**	27*/15**	31*/27**
Utrata wartości aktywów niefinansowych	8*/11**	11*/15**	15*/11**
Kontynuacja działalności	8*/13**	5*/5**	10*/35**
Konsolidacja i połączenia	18*/11**	2*/17**	5*/8**
Segmenty operacyjne	6*/6**	7*/10**	11*/4**
Wartość godziwa	5*/5**	7*/12**	b.d.
Ujęcie i wycena (w 2014 jedynie wycena)	b.d.*/5**	b.d.*/2**	b.d.
Prezentacja	3*/6**	9*/20**	9*/b.d.**
Zasady (polityka rachunkowości)	3*/2**	11*/b.d.**	5*/b.d.**
Podmioty powiązane	4*/2**	5*/7**	5*/b.d.**
Podatek odroczoney	6*/2**	b.d.	b.d.
Inne	8*/6**	16*/b.d.**	9*/15**

* Roczne skonsolidowane i nieskonsolidowane sprawozdania finansowe, ** Śródroczne skonsolidowane i nieskonsolidowane sprawozdania finansowe, b.d. oznacza brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2014, s. 24 i 33; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2015, s. 32 i 43; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016, s. 32 i 41].

Niezgodności z obowiązującymi regulacjami i braki ujawnień

Przeprowadzona analiza w zakresie obszarów niezgodności i braków ujawnień w odniesieniu do instrumentów finansowych pozwoliła na zidentyfikowanie łącznie 31 różnych obszarów niezgodności i braków ujawnień związanych z instrumentami

finansowymi. W załączniku 1 zaprezentowano ważniejsze zidentyfikowane obszary niezgodności oraz braki ujawnień dotyczących instrumentów finansowych, z pominięciem obszarów o małej powtarzalności.

Na uwagę zasługuje fakt, że nie wszystkie zidentyfikowane obszary występowały w każdym objętym analizą roku. Taka powtarzalność miała miejsce wyłącznie w jednym obszarze, a mianowicie w zakresie braku ujawnienia analizy wrażliwości dla każdego rodzaju ryzyka rynkowego, na które jednostka jest narażona na dzień sprawozdawczy. Stwierdzono również obszary, które wystąpiły tylko raz w latach 2009-2015. Należały do nich m.in.: brak ujawnienia informacji nt. zabezpieczeń wartości godziwej i zabezpieczeń przepływów pieniężnych, nieprawidłowe określenie odpisów z tytułu utraty wartości należności, wycenianych według zamortyzowanego kosztu, jako „aktualizacji aktywów niefinansowych” czy też podejrzenie braku ujawnień dotyczących posiadanych zabezpieczeń.

Jak już wspomniano, corocznie występującą niezgodnością był brak ujawnienia analizy wrażliwości dla każdego ryzyka rynkowego. Paragraf 40 MSSF 7 wymaga obligatoryjnego przeprowadzania analizy tej wrażliwości. Zgodnie z paragrafem B3 tego standardu jednostka decyduje, w jaki sposób grupuje informacje, aby przedstawić całościową sytuację przy jednoczesnym niełączeniu informacji o różnych cechach dotyczących stopnia narażenia na poszczególne rodzaje ryzyka zdecydowanie różnych środowisk gospodarczych. Jest to dość poważne uchybienie ze strony jednostek, mogące powodować podjęcie błędnych decyzji, zwłaszcza w sytuacji nadmiernej agregacji danego rodzaju ryzyka rynkowego (kursowego, stóp procentowych itp.).

Kolejną najczęściej stwierdzoną niezgodnością było nieprzypisywanie instrumentów finansowych do odpowiednich klas. Pojawiła się ona sześciokrotnie (nie wystąpiła jedynie w roku 2009).

W następnej kolejności, pod względem częstotliwości występowania, należy wymienić m.in. braki ujawnień związane z: ujawnianiem zysków i strat dotyczących poszczególnych kategorii instrumentów finansowych, braki ujawnienia informacji jakościowych dot. każdego rodzaju ryzyka związanego z instrumentami oraz braki ujawnień nt. ryzyka kredytowego dla poszczególnych klas (*classes*) instrumentów finansowych. Stwierdzono ich występowanie w 5 z 7 lat poddanych analizie.

W latach 2009-2013 corocznie występowały braki ujawnień dotyczące metod oraz – w przypadku wykorzystania techniki wyceny – założeń przyjętych przy ustalaniu wartości godziwych poszczególnych klas (*each class*) aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych oraz pozostałych informacji odnoszących się do wartości godziwej. Niekompletność lub też niewłaściwość informacji objaśniających zasady wyceny może spowodować, że interesariusze (użytkownicy) sprawozdań finansowych przeprowadzą błędne analizy, a w konsekwencji podejmą błędne (chybione) decyzje gospodarcze [Zuchewicz 2009]. Ujawnienia informacji mają zawsze za zadanie pomóc użytkownikom sprawozdań finansowych m.in. w ustaleniu: (a) techniki/technik wyceny, (b) identyfikacji danych wejściowych przyjętych do

wyceny (w przypadku aktywów i zobowiązań wycenianych w sposób jednorodny lub powtarzalny) oraz (c) wpływu wyceny na zysk lub ewentualnie wykazaną stratę okresu czy też na pozostały zysk całkowity danego okresu, szczególnie w przypadku wyceny powtarzalnej przy wykorzystaniu istotnych nieobserwowalnych danych wejściowych. Tym samym ujawnienia informacji w zakresie wyceny należy postrzegać jako swoisty bufor zachowania porównywalności informacji sprawozdawczej.

Bardzo często w analizowanym okresie pojawiały się również niezgodności z MSSF polegające na ujawnieniu niekompletnych informacji ilościowych, ale również uchybienia o charakterze jakościowym. Mogły one, jak się wydaje, przyczynić się w pewnym stopniu do niepełnej oceny charakteru i zakresu ryzyka związanego z instrumentami finansowymi.

Duża powtarzalność niezgodności występowała również w kwestii wyceny do wartości godziwej instrumentów finansowych. W latach 2015-2014 oraz 2009 i 2011 stwierdzono brak ujawnienia wartości godziwej dla każdej kategorii aktywów i zobowiązań finansowych w sposób umożliwiający porównanie tej wartości z wartością bilansową. Jak wiadomo, ten obszar ma bardzo istotne znaczenie m.in. dla kategorii wyników.

Znaczna powtarzalność (w 5 z 7 analizowanych lat) została zaobserwowana w przypadku braków ujawnień nt. ryzyka kredytowego dla poszczególnych klas instrumentów finansowych, w tym odnośnie do kwoty maksymalnego narażenia na ryzyko kredytowe na koniec okresu sprawozdawczego oraz w przypadku braków ujawnień dotyczących ryzyka płynności, w tym braku analizy wymagalności zobowiązań finansowych niebędących instrumentami pochodnymi.

Analiza sprawozdań finansowych w świetle opinii biegłych rewidentów

Opinie, a dokładniej zastrzeżenia biegłych rewidentów dotyczące obszarów niezgodności z obowiązującymi regulacjami w pewnym zakresie pokrywają się z obszarami niezgodności i brakami ujawnień dotyczących zgodności sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych notowanych na GPW w Warszawie z MSSF w odniesieniu do instrumentów finansowych zaprezentowanych powyżej. W opiniach podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych znaleźć można konkretne przypadki (sytuacje) związane z nieścisłościami, jakie zostały ujawnione podczas przeprowadzanych badań. Najwięcej zastrzeżeń dotyczyło następujących kwestii:

- nietworzenia przez jednostki odpisów aktualizujących na:
 - należności przeterminowane,
 - należności wątpliwe,
 - należności skierowane na drogę sądową itd;
- nieotrzymania przez biegłych rewidentów wystarczającej dokumentacji potwierdzającej poprawność wyceny należności długoterminowych;
- nieotrzymania przez biegłego rewidenta potwierdzenia wykazywanych sald należności;

- wykazywania w sprawozdaniach finansowych, a tym samym w księgach rachunkowych, przeterminowanych należności;
- wyceny;
- wiarygodności wyceny związanej z wbudowanymi instrumentami pochodnymi. Można również stwierdzić występowanie zastrzeżeń związanych z:
- niedokonaniem wyceny składnika zobowiązaniowego oraz kapitałowego wyemitowanego złożonego instrumentu finansowego (obligacje zamienne na akcje) na dzień początkowego ujęcia oraz nieprzedstawienia skutków dokonanej konwersji zgodnie z MSR 32,
- nierozpoznaniami utraty wartości;
- brakiem możliwości oceny dokonanego oszacowania wartości godziwej portfela inwestycyjnego;
- brakiem wyceny do wartości godziwej uzyskanych pożyczek oraz wbudowanych w umowy pożyczek instrumentów pochodnych;
- niedokonaniem wyceny wbudowanych instrumentów finansowych zawartych w aneksowanych umowach pożyczek.

W załączniku 2 zaprezentowano w sposób syntetyczny zidentyfikowane główne obszary zastrzeżeń wyrażonych w opiniach podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych.

Analiza sprawozdań finansowych w świetle raportów z przeglądu

Również w przypadku śródrocznych sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie występują dość znaczna liczba zastrzeżeń, w tym związanych z instrumentami finansowymi. W przypadku śródrocznych sprawozdań finansowych występowała w niektórych latach powtarzalność zastrzeżeń dotyczących m.in.: nietrzymania przez biegłych rewidentów pełnej dokumentacji potwierdzającej poprawność wyceny należności długoterminowych, nietworzenia odpisów aktualizujących, niemożności obiektywnej oceny przez biegłych rewidentów rozliczania w przyszłości wykazywanych należności i aktywów finansowych, wykazywania przeterminowanych należności, niemożności uzyskania potwierdzenia sald należności.

Pozostałe ważniejsze obszary związane z zastrzeżeniami dotyczyły m.in.:

- nienaliczenia odsetek od przeterminowanych zobowiązań z tytułu zaciągniętych kredytów (rok 2015),
- braku metod szacunków odnoszących się do portfeli wierzytelności oraz aktualizacji ich wartości, opisanych w sprawozdaniu finansowym (rok 2014),
- dokonania wyceny posiadanych akcji jednostki niepowiązanej, które są notowane na GPW w Warszawie, w cenie nabycia zamiast w wartości rynkowej (rok 2013),
- nieobjęcia przez jednostkę zależną odpisem aktualizującym 100% wartości spornej należności z tytułu wykonanych świadczeń (rok 2012),

- braku możliwości oceny dokonanego oszacowania wartości godziwej portfela inwestycyjnego na podstawie przedstawionego przez zarząd udokumentowania założeń i prognoz (rok 2012),
- niedokonania wyceny wbudowanych instrumentów pochodnych (rok 2011),
- zawyżenia wartości aktywów i pasywów przez wykazanie dostępnego limitu kredytowego w rachunku obrotowym w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jako środki pieniężne dostępne oraz zobowiązania z tytułu kredytów i pożyczek dostępnych (rok 2011).

W załączniku 3 zaprezentowano główne obszary zastrzeżeń w odniesieniu do badanych śródrocznych sprawozdań finansowych w odniesieniu do lat 2009-2015.

5. Zakończenie

Problem zgodności z MSSF informacji ujawnianych przez przedsiębiorstwa jest szeroko dyskutowany w literaturze. O ile można zaobserwować postępujące zmniejszanie się różnic w zakresie samych regulacji rachunkowości na świecie, o tyle mechanizmy zapewnienia zgodności z nimi sprawozdań finansowych wciąż różnią się w przekroju krajów. W Polsce instytucjonalna struktura egzekwowania zgodności sprawozdań finansowych z MSSF jest jednoszczeblowa i leży w gestii KNF.

W niniejszym artykule poddano analizie zgodność z MSSF informacji ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych dotyczących instrumentów finansowych. Jest to trudny i sprawiający wiele praktycznych problemów obszar w zakresie sprawozdawczości, czego dowiodły także zaprezentowane w artykule wyniki badań.

Na podstawie przeprowadzonej analizy raportów KNF sporządzonych za lata 2009-2015 stwierdzono, iż niezgodności i braki ujawnień dotyczące instrumentów finansowych stanowiły w 2015 r. w przypadku śródrocznych skonsolidowanych i nieskonsolidowanych sprawozdań finansowych aż 31% wszystkich zidentyfikowanych obszarów niezgodności i braków, stanowiąc najwyższy odsetek spośród wyodrębnionych obszarów. Jak wskazano, niektóre z nich wystąpiły w badanym okresie sporadycznie, tj. tylko raz w latach 2009-2015, jak np. „brak ujawnienia informacji nt. zabezpieczeń wartości godziwej i zabezpieczeń przepływów pieniężnych” (rok 2014). Inne jednak występowały niemal co roku, jak np. „nieprzypisanie instrumentów finansowych do klas (*classes*)” (lata 2010-2015), „brak ujawnienia zysków lub strat netto dotyczących poszczególnych kategorii instrumentów finansowych” (lata 2011-2015) czy „brak ujawnień dotyczących metod oraz – w przypadku wykorzystania techniki wyceny – założeń przyjętych przy ustalaniu wartości godziwych poszczególnych klas (*each class*) aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych” (lata 2009-2013). Niezgodnością, która wystąpiła w każdym z analizowanych lat, był „brak ujawnienia analizy wrażliwości dla każdego rodzaju ryzyka rynkowego, na które jednostka jest narażona na dzień sprawozdawczy (ryzyka walutowego, ryzyka stopy procentowej i innego ryzyka rynkowego)”.

W opinii autorów występowanie tytułu zidentyfikowanych obszarów wiązać się może z trudnościami w interpretacji MSR 39 czy też MSSF 7 przez osoby odpowiedzialne za księgowość, w tym sprawozdawczość analizowanych podmiotów. Nie można także wykluczyć przypadków niedbalstwa.

Podsumowując zawarte w artykule rozważania, należy zauważyć, że problem właściwego egzekwowania stosowania MSSF jest szczególnie istotny w krajach rozwijających się ze względu na konieczność dysponowania odpowiednimi kadrami księgowych i biegłych rewidentów, jak również obecność odpowiednich instytucji nadzoru. Należy podkreślić, że MSSF zostały opracowane z myślą o krajach, w których funkcjonują rozwinięte rynki kapitałowe. Wciąż jest kwestionowane, czy są one właściwe dla krajów, w których są one słabiej rozwinięte, między innymi ze względu na braki w infrastrukturze pozwalającej nadzorować decyzje podejmowane przez przedsiębiorstwa w zakresie sprawozdawczości finansowej.

Przeprowadzona analiza wykazała, że w warunkach polskich występują liczne przypadki niezgodności sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF nie tylko w odniesieniu do analizowanych w artykule instrumentów finansowych, ale również w przypadku innych obszarów, takich jak konsolidacja czy ujmowanie i wycena. Można przypuszczać, że znaczące obszary niezgodności związane z instrumentami finansowymi występują również w innych krajach, w tym w wysoko rozwiniętych, m.in. ze względu na powstanie nowego MSSF 9 i problemy, jakie sprawiały i nadal sprawiają rozwiązania zawarte w MSR 39. Świadczą o tym zgłaszane postulaty użytkowników sprawozdań finansowych odnośnie do gruntownej zmiany tego standardu, czego odzwierciedleniem jest nowy MSSF 9. W związku z powyższym wydaje się, że istotnym kierunkiem dalszych badań mogłaby być analiza porównawcza obszarów niezgodności zidentyfikowanych przez instytucje do tego powołane w wybranych krajach UE, jak również próba oceny efektywności podejmowanych przez nie działań w sytuacji wykrycia rozbieżności czy braków.

Literatura

- Ball R., Robin A., Wu J.S., 2000, *Accounting standards, the institutional environment and issuer incentives: effect on timely loss recognition in China*, Asia-Pacific Journal of Accounting and Economics, no. 7, s. 71-96.
- Barth M., 2015, *Commentary on Prospects for Global Financial Reporting*, Stanford University Graduate School of Business Research Paper no. 15-22, SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2584546> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2584546> (24.04.2016).
- Barth M.E., Israeli D., 2013, *Disentangling mandatory IFRS reporting and changes in enforcement*, Journal of Accounting and Economics, no. 56, s. 178-188.
- Bonham M., Curtis M., Davies M., Dekker P., Denton T., Moore R., Richards H., Wilkinson-Riddle G., Wilson A., 2005, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach. Instrumenty finansowe (część I)*, LexisNexis, Ernst&Young, tom 7, Warszawa.
- Brown P., Preiato J. Tarca A., 2014, *Measuring country differences in enforcement of accounting standards: an audit and enforcement proxy*, Journal of Business Finance & Accounting, vol. 41, s. 1-52.

- Byard D., Li Y., Yu Y., 2011, *The effect of mandatory IFRS adoption on financial analysts' information environment*, Journal of Accounting Research, vol. 49, s. 69-96.
- Chen J.J., Zhang H., 2010, *The impact of Regulatory Enforcement and Audit upon IFRS compliance – evidence from China*, European Accounting Review, vol. 19, no. 4, s. 665-692.
- Christensen H.B., Hail L., Leuz C., 2013, *Mandatory IFRS reporting and changes in enforcement*, Journal of Accounting and Economics, vol. 56, no. 2-3, Supplement 1, s. 147-177.
- Daske H., Hail L., Leuz C., Verdi R., 2008, *Mandatory IFRS reporting around the world: early evidence on the economic consequences*, Journal of Accounting Research, vol. 46, s. 1085-1142.
- Dyrektywa 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie harmonizacji wymogów dotyczących przejrzystości informacji o emitentach, których papiery wartościowe dopuszczane są do obrotu na rynku regulowanym oraz zmieniająca dyrektywę 2001/34/WE, Dz. Urz. UE L 390 z 31.12.2004 r., str. 38), z późn. zm.
- Eisenschmidt K., Scheel J., 2015, *10 Jahre Enforcement in Deutschland: Ein Überblick zur Arbeit der DPR und den wesentlichen Fehlerquelle*, Zeitschrift für Internationale Rechnungslegung, no. 10, s. 405-410.
- ESMA, 2014, *Report on the activities of the IFRS Enforcers in Europe in 2013*, 23 May 2014, ESMA/2014/551.
- ESMA, 2015, *Wytyczne ESMA w sprawie nadzoru nad informacją finansową*, 28/10/2014 ESMA/2014/1293pl <https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2014-esma-1293pl.pdf> (24.04.2016).
- ESMA, 2016, www.esma.europa.eu (22.04.2016).
- Europejskie Stowarzyszenie Księgowych, 2001, *Federation des Experts Comptables Europeens, Enforcement Mechanisms in Europe: A Preliminary Investigation of Oversight Systems*, Discussion Paper, Brussels.
- Hitz J.-M., Ernstberger J., Stich M., 2012, *Enforcement of accounting standards in Europe. Capital-market-based evidence for the two-tier mechanism in Germany*, European Accounting Review, vol. 21, no. 2, s. 253-81.
- Hope O.K., 2003, *Disclosure practices, enforcement of accounting standards, and analysts' forecast accuracy: an international study*, Journal of Accounting Research, vol. 41, s. 235-272.
- Komisja Nadzoru Finansowego, 2016, https://www.knf.gov.pl/o_nas/urzadz_komisji/dane_teleadresowe/dpi.html (20.04.2016).
- Kothari S., 2000, *Role of Financial Reporting in Reducing Financial Risks in the Market*, [w:] *Building an Infrastructure for Financial Stability*, E. Rosengren and J. Jordan (red.), Federal Reserve Bank of Boston, s. 89-102.
- Krzywdka D., 2005, *Istota i klasyfikacja instrumentów finansowych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 674.
- Leuz C., 2003, *IFRS versus US GAAP: information asymmetry-based evidence from Germany's new market*, Journal of Accounting Research, vol. 41, no. 2, s. 445-472.
- Mahoney P., 2009, *The Development of Securities Law in the United States*, Journal of Accounting Research, vol. 47, nr 2, s. 325-347.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, 2011, SKwP, IFRS, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, 2013, SKwP, IFRS Foundation, Warszawa.
- Rozporządzenie (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości, Dz.U. L 243/1 z 11.9.2002.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, D. U. L 320/1 z 29.11.2008.
- Street D.L., Bryant S.M., 2000, *Disclosure level and compliance with IASs: a comparison of companies with and without U.S. listing and filings*, The International Journal of Accounting, vol. 35, no. 3, s. 305-329.

- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2010, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2009 r.*, Warszawa.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2011, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2010 r.*, Warszawa.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2012, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2011 r.*, Warszawa.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2013, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2012 r.*, Warszawa.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2014, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2013 r.*, Warszawa.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2015, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2014 r.*, Warszawa.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016, *Zgodność sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych z MSSF. Analiza przeprowadzona w 2015 r.*, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, Dz.U. 2014, poz. 1537 z późn. zm.
- Zuchewicz J., 2009, *Bilansowa wycena majątku jednostki a rzetelność sprawozdań finansowych*, [w:] *Zasoby i procesy w rachunkowości jednostek gospodarczych*, red. T. Kiziukiewicz, Difin, Warszawa.

Załącznik 1

Obszary niezgodności i braków ujawnień dotyczących zgodności sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych notowanych GPW w Warszawie z MSSF w odniesieniu do instrumentów finansowych za lata 2009-2015

Obszary niezgodności i braki ujawnień	Rok przeprowadzenia analizy							
	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	Suma
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Brak ujawnienia analizy wrażliwości dla każdego rodzaju ryzyka rynkowego, na które jednostka jest narażona na dzień sprawozdawczy (ryzyka walutowego, ryzyka stopy procentowej i innego ryzyka rynkowego), pokazującej, jaki wpływ na wynik finansowy i kapitał własny miałyby zmiany w zakresie odpowiednich czynników ryzyka, które były możliwe na ten dzień, a także metod i założeń stosowanych przy sporządzaniu analizy wrażliwości oraz zmian stosowanych metod i założeń w stosunku do poprzedniego okresu wraz z przyczynami zmian (por. par. 40 MSSF 7).	1	1	1	1	1	1	1	7
Nieprzypisanie instrumentów finansowych do klas (<i>classes</i>), które uwzględniają charakter ujawnianych informacji oraz cechy instrumentów finansowych (por. par. 6 MSSF 7 oraz par. B1 i B2 załącznika B „Objaśnienie stosowania” do MSSF 7 instrumenty finansowe: ujawnianie informacji”).	1	1	1	1	1	1	0	6
Brak ujawnienia zysków lub strat netto dotyczących poszczególnych kategorii instrumentów finansowych (por. par. 20 lit. a MSSF 7).	1	1	1	1	1	0	0	5
Brak ujawnień dotyczących metod oraz – w przypadku wykorzystania techniki wyceny – założeń przyjętych przy ustalaniu wartości godziwych poszczególnych klas (<i>each class</i>) aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych oraz pozostałych informacji dotyczących wartości godziwej (por. par. 27 MSSF 7).	0	0	1	1	1	1	1	5
Brak/niepełne ujawnienia informacji ilościowych i jakościowych, które umożliwią użytkownikom sprawozdania finansowego ocenę charakteru i zakresu ryzyka związanego z instrumentami finansowymi, na które narażona jest jednostka (por. par. 31-42 MSSF 7 oraz par. B6-B28 załącznika B do MSSF 7).	1	1	1	1	0	0	1	5
Brak ujawnienia informacji jakościowych dot. każdego rodzaju ryzyka związanego z instrumentami, w tym stopnia narażenia na ryzyko, sposobu jego powstania oraz celów, polityki i procesów zarządzania ryzykiem (por. par. 33 lit. a i b MSSF 7).	1	1	1	0	1	0	1	5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Braki ujawnień nt. ryzyka kredytowego dla poszczególnych klas (<i>classes</i>) instrumentów finansowych, w tym odnośnie do kwoty maksymalnego narażenia na ryzyko kredytowe na koniec okresu sprawozdawczego oraz informacji o jakości kredytowej aktywów finansowych, które nie są ani przeterminowane, ani w przypadku których nie nastąpiła utrata wartości (por. par. 36 lit. a i c MSSF 7).	1	1	1	0	1	0	1	5
Brak/niewystarczające ujawnienia dot. ryzyka płynności, w tym brak analizy wymagalności zobowiązań finansowych niebędących instrumentami pochodnymi, prezentującej pozostałe umowne terminy wymagalności/przedstawienie analizy wymagalności zobowiązań finansowych w podziale na przedziały czasowe w zbyt dużej agregacji, w sposób nieadekwatny do sytuacji jednostki (por. par. 39 lit. a MSSF 7 oraz par. B11 Załącznika B do MSSF 7).	1	1	1	0	1	0	1	5
Braki ujawnień odnośnie do niewywiązania się z płatności i naruszenia warunków umowy kredytowej (por. par. 18-19 MSSF 7).	1	1	1	1	0	0	0	4
Brak ujawnień dotyczących poziomu hierarchii wartości godziwej, do którego zaklasyfikowano poszczególne wyceny wartości godziwej, dokonując podziału wycen wartości godziwej zgodnie z poziomami zdefiniowanymi w par. 27A MSSF 7 oraz pozostałych informacji ujawnianych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej dla każdej klasy instrumentów finansowych wycenianych według wartości godziwej (por. par. 27B MSSF 7).	0	0	1	1	1	1	0	4
Brak ujawnienia wartości godziwej dla każdej kategorii aktywów i zobowiązań finansowych w sposób umożliwiający porównanie tej wartości z wartością bilansową (por. par. 25-26 MSSF 7).	1	1	0	0	1	0	1	4
Brak/szablonowe/nieadekwatne do sytuacji jednostki ujawnienia dotyczące opisu sposobu zarządzania ryzykiem płynności oraz brak analizy terminów zapadalności aktywów finansowych utrzymywanych dla celów zarządzania ryzykiem płynności (por. par. 39 lit. c MSSF 7 oraz par. B11E-F Załącznika B do MSSF 7).	1	1	1	0	0	1	0	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2010; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2011; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2012; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2013; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2014; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2015; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016].

Załącznik 2

Obszary zastrzeżeń w świetle opinii podmiotów uprawnionych do badania – zestawienie obszarów niezgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania za lata 2009-2015

Obszary zastrzeżeń	Rok przeprowadzenia analizy							Suma
	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	
Nietworzenie odpisów aktualizujących na przeterminowane należności (por. MSR 39)	1	1	0	1	0	0	0	3
Nietworzenie odpisów aktualizujących dotyczących należności	0	1	1	0	1	0	0	3
Nieotrzymanie przez biegłych rewidentów wystarczającej dokumentacji potwierdzającej poprawność wyceny należności długoterminowych	1	1	1	0	0	0	0	3
Wykazywanie przeterminowanych należności	0	0	0	1	1	0	0	2
Brak uzyskania przez biegłego rewidenta potwierdzenia sald należności	0	0	0	1	1	0	0	2
Wątpliwości co do wiarygodności wyceny wbudowanego instrumentu pochodnego	0	0	0	0	0	1	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2010; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2011, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2012; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2013; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2014; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2015; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016].

Załącznik 3

Analiza sprawozdań finansowych za I półrocze – zestawienie obszarów niezgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności MSSF, za lata 2009-2015

Obszary zastrzeżeń	Rok przeprowadzenia analizy							Suma
	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	
Nieotrzymanie przez biegłych rewidentów wystarczającej dokumentacji potwierdzającej poprawność wyceny należności długoterminowych	1	1	1	1	0	b.d.	bd	4
Nieutworzenie odpisów aktualizujących dotyczących należności przez jednostki, których sprawozdania finansowe były objęte badaniem przez biegłych rewidentów	0	1	0	1	1	b.d.	b.d.	3
Niemożliwość obiektywnej oceny przez biegłego rewidenta możliwości rozliczania w przyszłości wykazywanych należności i aktywów finansowych	1	1	0	0	0	b.d.	b.d.	2
Wykazywanie przez jednostki przeterminowanych należności	0	0	0	1	1	b.d.	b.d.	2
Brak uzyskania potwierdzenia sald należności	0	0	0	1	1	b.d.	b.d.	2

b.d. oznacza brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2010; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2011, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2012; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2013; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2014; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2015; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego 2016].